

Önsöz

50 Yılın Ardından Avrupa'daki Türkiyeli Göçmenler: Psikolojik ve Sosyolojik Yaklaşımlar

Derya Güngör
Leuven Üniversitesi

Gülsemi Baysu
Kadir Has Üniversitesi

Bu özel sayı 1960lardan itibaren Batı Avrupa ülkeleriyle Türkiye arasındaki ikili anlaşmalar sonucu çoğu "misafir işçi" olarak Avrupa'ya göç etmiş ve zamanla Avrupa'ya kalıcı olarak yerleşmiş göçmenlerin kültürlerarası ilişkileri ve psikolojik yaşantıları üzerine yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Avrupa'ya Türkiye'den göçün başlamasının üzerinden geçen yaklaşık 50 yıl göstermiştir ki göçmenler "misafir" ya da "geçici" değil, kalıcı vatandaşlardır ve hem yerleştikleri ülkede hem de Türkiye'de dönüştürücü güce sahip önemli aktörlerdir. En az üç sebeple Türkiye'den göç edenlerin çalışılması önem taşımaktadır.

Birincisi, Avrupa'daki Türkiye kökenli göçmenler son 50 yılda yerleştikleri ülkenin sosyo-demografik yapısını büyük ölçüde dönüştürmüşler, yaşam biçimleri ve değer sistemleriyle kültürel çeşitliliğe katkıda bulunmuşlar ve siyasal yaşamı derinden etkiler hale gelmişlerdir. Bu bağlamda, göçmenlerin ikinci hatta üçüncü kuşaklarının Avrupalı kimliği ve bunu etnik ve dini kimlikleriyle nasıl bağdaştırdıkları hem kamusal düzeyde tartışılmakta hem de araştırmacılar için artan ilgi konusu olmaktadır.

İkincisi, Batı Avrupa'da çokkültürlülük tartışmalarının odağında çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerden gelen göçmenler ve özellikle de Türkiye'den gelenler bulunmaktadır. Bu göçmenlerin, yaşadıkları ülke ve kültürüyle ne ölçüde ve nasıl bütünleştikleri çokkültürlülük ve göçmen/azınlık politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Son olarak, geçen 50 yılda, Avrupa'ya göç edenler, Türkiye ile kuşaklar boyu süren güçlü kültürel ve ekonomik bağları, ulusaşırı kimlik ve ilişkileri sayesinde Türkiye'deki sosyo-ekonomik ve kültürel değişimin de önemli aktörleri olmuşlardır. Son yıllarda çifte vatandaşlığı olan göçmenlerin Türkiye'deki siyasal yaşama etkisi de gözlenmektedir.

Dolayısıyla, Türkiye'den Avrupa'ya göç edenlerin ve onların çocuklarının psikolojik yaşantıları üzerine yapılan çalışmalar hem kuramsal hem de uygulamaya

yönelik sonuçları açısından önemlidir. Buna karşın, psikoloji alanında konuyla ilgili İngilizce ve Türkçe kaynak sayısı arasındaki derin uçurum çarpıcıdır. Social Science Citation Index'te (SSCI) konuyla ilgili son 20 yılda yer almış çalışmalar içerisinde "Turkish immigrants" anahtar kelimesiyle arama yaptığımızda 1993-2003 yılları arasında 33 olan makale sayısının 2004-2014 yılları arasında dört katı (128) arttığını görmekteyiz (son 10 yılda "immigrants from Turkey" anahtar kelimesiyle ise 28 makale bulunmaktadır). Hepsisi değilse de çoğu İngilizce ve Türkiye dışı kaynaklarda yayınlanmış bu yayınlara karşın Türkçe yayın eksikliği şaşırtıcıdır. Türkiye'de psikoloji alanında önde gelen iki hakemli dergiden Türk Psikoloji Dergisi (SSCI'de taranıyor) ve Türk Psikoloji Yazıları (Psychinfo'da taranıyor) dergilerinde ise en azından son 10 yılda Türkiye'den veya Türkiye'de göç konusunda bir yayına rastlamadık.

Türkiye'deki akademisyen psikologların yanı sıra uygulamacıların, öğrencilerin ve psikolojiyle ilgilenen farklı kesimlerden ve mesleklerden kişilerin de yakından takip ettikleri bu dergilerde konuyla ilgili Türkçe yazına katkıda bulunmak, bu "50 yılın ardından Avrupa'daki Türkiyeli göçmenler: Psikolojik ve sosyolojik yaklaşımlar" özel sayısının çıkış amaçlarından biridir. Sonuç olarak yedi makaleden oluşan bu özel sayı, Avrupa'daki göçmen ailelerin yaşantılarının farklı yönlerine ışık tutan çalışmaları bir araya getirmekte ve farklı disiplinlerden, farklı yöntemler kullanan (niteliksel ve niceliksel) derleme ve özgün araştırma makalelerinden oluşmaktadır.

Bunlardan ilk üçü yazarların yayınlanan çalışmalarının sistematik derlemeleridir. Durgel ve Yağmurlu (bu sayıda) Hollanda ve Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin farklı kültürleşme stratejilerine odaklanarak (örneğin entegrasyon stratejisi, yani öz kültürü sürdürürken ana akım kültürü de benimsemek), bu stratejilerin aile yapısı ve çocuk yetiştirme biliş ve davranışlarını nasıl etkilediğine bakmaktadır. Güngör (bu sayıda) Avrupa'da göçmenlere yönelik olumsuz tutumların arttığı bir sos-

yo-politik iklimde Belçika'daki ikinci nesil gençler açısından entegrasyonun ne anlama geldiğini tartışmakta, onların geleneksel toplulukçu öz kültürleriyle birey bağımsızlığına odaklı ana akım kültür arasında nasıl köprü kurduklarını incelemektedir. Baysu ve Phalet (bu sayıda) farklı Avrupa ülkelerindeki (Belçika, Almanya, İsveç, Avusturya) ikinci nesil gençlerin okul hayatını karşılaştırarak, etnik kimliğin ve bu kimlik yüzünden maruz kalınan ayrımcılık, olumsuz kalıpyargılar gibi faktörlerin okul başarısını nasıl etkilediğini incelemekte, bu gençlerin hangi koşullarda okulda daha başarılı olabileceğini Sosyal Kimlik Kuramı bağlamında tartışmaktadır.

Derlemeleri izleyen üç çalışma ise sosyolojik ve psikolojik açıdan yapılmış görgül araştırmalardır. Alanya ve Swyngedouw (bu sayıda) Belçika'nın iki büyük şehrini karşılaştırarak, bu şehirlerdeki sosyo-politik ortamın ve göçmenlerin sosyo-ekonomik entegrasyonunun (örn., daha eğitilmiş olmaları) onların ayrımcılık algılarıyla ilişkisini araştırmaktadır. Şeker ve Sirkeci (bu sayıda) Birleşik Krallık'taki göçmen kadınların yaşam doyumlarının kültürleşme stratejileri, etnik kimlik düzeyleri ve algıladıkları ayrımcılıkla ilişkisini incelemektedir. Sunata (bu sayıda) Almanya'dan Türkiye'ye tersine beyin göçünde her iki ülkedeki sosyal ağların rolünü niteliksel yöntemle ele almaktadır.

Son makalede ise Göregenli ve Karakuş (bu sayıda) göç edilen yerin yapısal ve kültürel özelliklerinin göçmenlerin uyumunu nasıl etkilediğini kültürleşme modeli çerçevesinde ve Türkiye içinde göç bağlamında irdelemektedir. Bu son makale uluslararası göç ile iç göç arasında kültürleşme yazını temelinde paralellik kurmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye aday üye olduğunu düşünürsek göç psikolojisi ve koşulları açısından bu iki göç sürecini karşılaştırmaya imkan vermektedir.

Özel sayı, bu yedi makalenin ardından Kağıtçıbaşı'nın (bu sayıda) kapanış yazısıyla son bulmaktadır. Bir kültürleşme ortamı olarak aile ilişkilerine odaklandığı bu makalesinde, Kağıtçıbaşı, göçmen aile-

lerde değişen ve korunan değerlerle ilişki biçimlerine işlevsel bir bakış açısı sunmaktadır. Yazar, ayrıca, göçmen ailelere yönelik politika ve uygulamaların psikolojik ve disiplinlerarası araştırmalarca desteklenmesinin önemi- ne dikkat çekmektedir.

Türkçe psikoloji yazınında bir ilk olan bu özel sayının bazı kısıtlılıklarına değinmenin de gelecekteki girişimlere ışık tutacağı kanısındayız. İlk olarak, özel sayıdaki çalışmalar Avrupa'ya göçe odaklanmaktadır. Gelecek çalışmalar Türkiye'den farklı ülkelere göç edenleri (örn., Amerika Birleşik Devletleri) kapsayarak kıtalara- rası karşılaştırmaya olanak sağlayabilir. Ayrıca, planlan- mamış olmakla birlikte, bu sayıdaki çalışmalar ne Türki- ye'deki ne de Türkiye'den Avrupa'ya göçteki etnik, dini ve mezhepsel çeşitliliği yansıtmaktadır (Şeker ve Sirkeci makalesi hariç). Bunun sebebi Batı Avrupa'da bu tarz kimlik bilgilerine ulaşmanın mümkün olmaması ya da örneklemelerin görece homojen olması olabilir. Yine de farklı etnik, dini ve mezhepsel grupların kültürleş- me stratejilerini karşılaştırarak derinlemesine bir bakış açısı sağlayacak araştırmalara ihtiyaç vardır. Son olarak Türkiyeli göçmen ve Türkiye'den göç ifadelerinin daha kapsayıcı bir üst kimliği yansıttığı ve gelecekteki çalış- maların buna özen göstermesi gerektiği kanısındayız.

Bu önsözü bitirirken özel sayıya gönderilen maka- lelere emeği geçen tüm hakemlere tek tek teşekkür et- mek istiyoruz: (alfabetik sırayla) Ahmet Çoymak, Adil Sarıbay, Ahu Öztürk, Aslı Çarıkçıoğlu, Başak Bilecen, Banu Cingöz Ulu, Besim Can Zırh, Cem Şafak Çukur, Derya Hasta, Elif Durgel, Ersin Kuşdil, Gülden Güvenç, Lülüfer Körükmez, Melek Göregenli, Olga Selin Hünler, Orhan Ağırdağ, Şenel Hüsnü Raman, Zeynep Cemalcılar ve Zübeyit Gün. Ayrıca CananCoşkan'a birkaç makale- nin dilini düzeltmedeki yardımlarından ötürü teşekkür ederiz.

Umuyoruz ki bu çalışmalar, uluslararası göçün bu kadar yaygınlaştığı çokkültürlü dünyamızda farklılıkların tehdit değil değer olduğunu görebilmemize katkı sağlar.